

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота (проект)

магістра

з теми: «Формування комунікативних компетентностей молодших школярів
засобами технології диференційованого навчання»

Виконала: студентка 2 курсу магістратури,
РОб1-М17 групи
Спеціальність 013 Початкова освіта
Цегельник Алла Олександрівна

Керівник: Гудима Н.В., кандидат
філологічних наук, доцент, завідувач
кафедри теорії та методик початкової освіти

Рецензент: Гордійчук М.С., кандидат
педагогічних наук, доцент кафедри теорії та
методик дошкільної освіти.

Кам'янець-Подільський – 2018 року

ВСТУП

Диференціація поза модою.

Це вічна інновація, тому що кожен клас – це різні умови її застосування

(О. Савченко)

Одне з найголовніших завдань школи – всебічний розвиток та виховання особистості через формування в учнів бажання і вміння вчитися, повноцінних мовленнєвих, читацьких, обчислювальних умінь і навичок відповідно до пізнавальних можливостей дітей молодшого шкільного віку. Сучасний період розвитку суспільства, оновлення всіх сфер соціального і духовного життя потребує якісно нового рівня освіти, який відповідав би міжнародним стандартам. Реформування її змісту ставить перед педагогічною наукою і практикою нові завдання щодо навчання і виховання молодших школярів, відбувається переорієнтація процесу навчання української мови на розвиток мовлення у молодших школярів.

Українська мова служить засобом пізнання, є хранителем національної культури, є засобом спілкування і виразу відношення до світу, виступає як інструмент розвитку і виховання. Під час її вивчення дуже важливо досягати високого рівня комунікативної компетентності у школярів. Із набуттям українською мовою статусу державної (Конституція України, стаття 10) надзвичайно актуальною постає проблема формування мовно-мовленнєвої особистості, здатної сьогодні забезпечити комунікативну компетентність учнів – один із пріоритетів змісту загальної середньої освіти.

Питання шляхів підвищення ефективності навчання української мови досліджують низка вчених. Зокрема, М. Вашуленко, І. Гудзик, О. Горошкіна, С. Караман, В. Мельничайко, С. Омельчук, С. Логачевська, М. Пентиліук, Л. Рожило, Н. Пастушенко та ін. визначили вимоги до сучасного уроку української мови, методи й прийоми, які підвищують ефективність уроків мовленнєвого розвитку, методи роботи з обдарованими дітьми, принципи роботи в школах нового типу. Проте, як показує практика навчання, реальний рівень знань учнів з української мови після закінчення початкової школи являється недостатнім. Тому

одним із шляхів можливого покращення освітнього процесу на уроках української мови в початкових класах, на нашу думку, є перехід на особистісно зорієнтовану модель навчання, одним із компонентів якого є технологія диференційованого навчання.

Згідно з особистісно зорієнтованим підходом до організації освітнього процесу в центрі його знаходиться той, хто навчається. Формування особистості і її становлення відбувається в процесі навчання, коли дотримуються певних умов; забезпечення позитивної атмосфери в колективі для досягнення спільних цілей.

Практика доводить, що особистісно зорієнтована спрямованість освіти неможлива без диференційованого навчання. Найбільш гуманною і доступною для кожного вчителя є диференціація у звичайному класі, яка спрямована як на реабілітацію тих, хто має прогалини у навчанні, так і на стимулювання їхньої навчально-пізнавальної діяльності [23, с. 3].

Засади диференційованого навчання розкрито в працях Ю. Гільбуха, М. Гузика, Й. Зіккенгера, С. Логачевської, М. Монтесорі, Ж. Руссо, К. Ушинського та ін.

Думку про необхідність застосування диференційного підходу до навчальної діяльності школярів не раз висловлював у своїх працях В. Сухомлинський, який зазначав, що «...кожному вчителю для навчання дітей необхідно, насамперед, добре вивчити індивідуальні особливості кожної дитини. Адже відсутність індивідуального підходу у сфері розумової праці стає причиною появи невстигаючих учнів. Уміння правильно визначити, на що здатний кожен учень у даний момент, як розвивати його розумові здібності в подальшому, – це надзвичайно важлива складова частина педагогічної мудрості» [26, с. 21].

Індивідуальні відмінності в освітніх якостях особливо яскраво виявляють у початковій школі, коли навички навчання перебувають на стадії формування. А, зважаючи на винятково важливу роль української мови у навчанні та подальшому житті людини, стає зрозумілою актуальність і необхідність застосування диференційованого підходу до молодших школярів для покращення їх

мовленнєвого та мовного розвитку, формування компетентностей учнів початкової школи.

Тому **метою** дослідження є теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність використання диференційованих вправ і завдань на уроках української мови з метою формування у молодших школярів комунікативних компетентностей.

Відповідно до мети визначено такі **завдання** дослідження:

1) проаналізувати сучасну педагогічну та методичну літературу з досліджуваної проблеми;

2) визначити педагогічні умови реалізації технології диференційованого навчання в початковій школі;

3) проаналізувати і дібрати принципи формування диференційованих завдань для учнів початкової школи на уроках української мови з метою формування у молодших школярів комунікативних компетентностей;

4) провести експериментальне дослідження щодо ефективності застосування диференційованих завдань для активізації навчально-пізнавальної та комунікативної діяльності учнів початкової школи на уроках української мови.

Об'єкт дослідження – навчальна діяльність учнів початкових класів на уроках української мови.

Предмет дослідження – система пізнавальних диференційованих вправ і завдань на уроках української мови в початкових класах.

Робоча гіпотеза: рівень успішності навчальної діяльності молодших школярів значно підвищиться за умови систематичного і цілеспрямованого використання на уроках української мови диференційованих форм роботи.

Методи дослідження: теоретичний аналіз наукових літературних джерел (психологічних, педагогічних, дидактичних) із досліджуваної проблеми; аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація емпіричних і теоретичних даних; метод спостереження, вивчення та узагальнення передового досвіду вчителів-практиків; бесіди з учнями. Основним був педагогічний експеримент

(констатувальний, формувальний, контрольний). Під час експериментальної роботи використовувались методи обробки даних спостереження та експерименту.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше комплексно проаналізовано рівневі вправи і завдання в теоретичному і методичному аспектах, що дало змогу виявити найдоцільніші з них і розробити комплекс вправ з української мови диференційованого спрямування для учнів початкової школи.

Теоретичне значення роботи полягає у окресленні й обґрунтуванні технологій диференційованого навчання для активізації пізнавальної діяльності та формування комунікативних компетентностей учнів початкових класів на уроках української мови.

Практичне значення роботи полягає у розробці та апробації технологій диференційованого навчання, яке активізує пізнавальну діяльність та формує комунікативні компетентності учнів на уроках української мови в початкових класах. Напрацьовані під час експериментальної роботи результати та висновки можуть слугувати методичними рекомендаціями для вчителів початкових класів, викладачів і студентів закладів вищої освіти, з ціллю вдосконалення методики викладання української мови, ознайомлення студентів із методикою використання диференційованих завдань на уроках української мови в початкових класах.

Організація дослідження. Експериментальне дослідження проводилося на базі НВК № 9 м. Кам'янець-Подільського. Було охоплено 25 учнів 4-А класу (експериментального) і 27 учнів 4-Б класу (контрольного).

Дослідження проводилося у три етапи.

На першому етапі вивчено стан досліджуваної проблеми в її теоретичному та практичному аспектах, розроблено науковий апарат дослідження, визначено підходи до розв'язання поставлених завдань, сформульовано робочу гіпотезу дослідження, вивчено педагогічний досвід, проведено констатувальний експеримент.

На другому етапі продовжено теоретичні пошуки шляхів розв'язання обраної проблеми дослідження, проведено формувальний експеримент, у ході

якого розроблено, введено у роботу початкової школи і скориговано в експериментальну методику, перевірено її ефективність.

На третьому етапі продовжено дослідно-експериментальну роботу, за результатами якої проведено якісну і кількісну оцінку отриманих експериментальних матеріалів, сформульовано загальні висновки до роботи та здійснено її оформлення.

Апробація роботи. Основні положення і результати представлено у II турі Всеукраїнського конкурсу студентських робіт із спеціальності «Початкова освіта» із роботою на тему «Формування комунікативних компетентностей молодших школярів засобами технології диференційованого навчання» (Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського, м. Вінниця). Результати роботи впроваджено у низці наукових конференцій: у студентській науково-практичній інтернет-конференції «Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи» (м. Івано-Франківськ, 2018) із доповіддю «Технологія диференційованого навчання як засіб формування комунікативних компетентностей учнів початкової школи»; у II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблемні інноваційні технології навчання» (м. Кам'янець-Подільський, 2018) із доповіддю «Технологія диференційованого навчання як засіб формування комунікативних компетентностей учнів початкової школи»; у інтернет-конференції «Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи» (м. Кам'янець-Подільський, 2018) із доповіддю «Технології диференційованого навчання як засіб формування комунікативних компетентностей молодших школярів»; у Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Виховання громадянина України – стратегічна мета національно-патріотичного виховання сьогодення» (м. Кам'янець-Подільський, 2017) із доповіддю «Формування національно-мовної особистості молодшого школяра на уроках української мови»; у студентській науково-практичній інтернет-конференції «Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи» (м. Івано-Франківськ, 2017) із доповіддю «Технологія формування

культури мовлення молодших школярів у процесі вивчення фразеологізмів»; у студентських наукових конференціях (м. Кам'янець-Подільський, 2015, 2016, 2017) із доповідями «Легенда як засіб формування особистості молодшого школяра», «Ознайомлення молодших школярів зі стилістичними фігурами», «Роль гри в процесі навчання іншомовного фонетичного матеріалу», «Метод проектів як засіб формування комунікативної компетенції на уроках німецької мови в початкових класах», «Інтерактивні вправи та завдання як засіб розвитку монологічного мовлення молодших школярів»; у роботі науково-навчальної лабораторії «Технології розвитку зв'язного мовлення молодших школярів», наукової групи «Інноваційні технології навчання в початкових класах на уроках української та іноземної мов», а також обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка у 2015-2018 рр.

Публікації. За темою дослідження опубліковано 11 статей у збірниках наукових праць:

1. Зібер А.О. Інтерактивні вправи та завдання як засіб розвитку монологічного мовлення молодших школярів / А.О. Зібер // Збірник наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Вип.11. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друк-Сервіс», 2017 – С. 117-118.

2. Зібер А.О. Легенда як засіб формування особистості молодшого школяра / А.О. Зібер // Збірник наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Вип. XI. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друк-Сервіс», 2015 – С.79-83.

3. Зібер А.О. Метод проектів як засіб формування комунікативної компетенції на уроках німецької мови в початкових класах / А.О. Зібер // Збірник наукових праць студентів та магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Вип. XIII. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друк-Сервіс», 2017 – С.95-99.

4. Зібер А.О. Ознайомлення молодших школярів зі стилістичними

фігурами / А.О. Зібер // Збірник наукових праць студентів та магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.– Вип. XII. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друк-Сервіс», 2016. – С.116-119.

5. Зібер А.О. Роль гри в процесі навчання іншомовного фонетичного матеріалу / А.О. Зібер // Збірник наукових праць студентів та магістрантів педагогічного факультету Кам'янець Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Вип. XII. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друк-Сервіс», 2016 – С.119 -122.

6. Зібер А.О. Технологія формування культури мовлення молодших школярів у процесі вивчення фразеологізмів / А.О. Зібер // Студентська науково-практична інтернет-конференція «Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи». – Івано-Франківськ, 2017. – Електронний ресурс: <http://conference.pu.if.ua/forum/files/30112017/10/siber.pdf>. – Назва з екрану. – 5 с.

7. Зібер А.О. Формування комунікативних компетентностей молодших школярів засобами технології диференційованого навчання / А.О. Зібер // Сучасна початкова освіта в поглядах молодих науковців: матеріали II туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Початкова освіта» (Вінниця, 10-12 квітня 2018 р.). – Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2018. – с. 15-16.

8. Зібер А.О. Формування національно-мовної особистості молодшого школяра на уроках української мови / А.О. Зібер // Виховання громадянина України – стратегічна мета національно-патріотичного виховання сьогодення: Матеріали студентської наук.-практ. конф., Кам'янець-Подільський, 23-24 жовтня 2017 р.: тези доп. – Кам'янець-Подільський: КПНУ ім. Івана Огієнка, 2017. – С. 166-170.

9. Зібер А.О. Технологія диференційованого навчання як засіб формування комунікативних компетентностей учнів початкової школи / А.О. Зібер // Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблемий інноваційні технології навчання: програмка II Всеукраїнської нак.-практ. конф.,

Кам'янець-Подільський, 28 березня 2018 р.: тези доп. – Кам'янець-Подільський: КПНУ ім. Івана Огієнка, 2018. – С. 16.

10. Зібер А.О. Технології диференційованого навчання як засіб формування комунікативних компетентностей молодших школярів / А.О. Зібер // Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи: програма інтернет-конференції, Кам'янець-Подільський, 25 жовтня 2018 р.: тези доп. – Кам'янець-Подільський: КПНУ ім. Івана Огієнка, 2018. – С. 41.

11. Цегельник А.О. Технологія диференційованого навчання як засіб формування комунікативних компетентностей учнів початкової школи / А.О. Цегельник // Студентська науково-практична інтернет-конференція «Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи». – Івано-Франківськ, 2018. – Електронний ресурс: <http://conference.pu.if.ua/forum/viewtopic.php?t=509#p811>. – Назва з екрану. – 5 с.

Укладач навчального посібника «Інноваційні технології навчання української мови та літературного читання в початковій школі» за загальною редакцією Гудими Н.В., кандидата філологічних наук, доцента, завідувача кафедри теорії та методик початкової освіти.

Обсяг і структура роботи: робота складається зі вступу, основної частини, що має три розділи, висновку, списку використаних джерел (90 позицій) та додатків. Повний обсяг роботи становить 92 сторінки, основна частина – 88с.

Зміст роботи. У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, вивчено його мету, гіпотезу та завдання, об'єкт і предмет наукових спостережень, методи вивчення матеріалу, новизну, теоретичне й практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «Теоретичні засади технології диференційованого навчання в початковій школі» висвітлюються загальні питання диференційованого навчання, також умови та особливості впровадження технології диференційованого навчання в початковій школі.

Другий розділ «Технологія диференційованого навчання як засіб формування комунікативних компетентностей учнів початкової школи». Завдання

цього розділу – дослідити використання диференційованих завдань на уроках української мови з метою формування комунікативних компетентностей молодших школярів.

Третій розділ «Організація, зміст і перевірка ефективності експериментального дослідження» має на меті пояснити та обґрунтувати результати експериментального дослідження, подати методичні рекомендації виявлення можливостей учнів початкових класів під час упровадження диференційованих завдань на уроках української мови.

У **висновках** підбито підсумки здійсненого теоретичного й емпіричного дослідження.

ВИСНОВКИ

Ефективність будь-якого виду навчання залежить від декількох чинників: ефективної взаємодії вчителя й учня; ефективності розроблених методичних матеріалів, ефективності зворотного зв'язку тощо.

Вивчаючи стан досліджуваної проблеми в психолого-педагогічній та навчально-методичній літературі, практиці навчання підсумовуємо, що і в теорії, і в практиці школи проблема використання диференційованих завдань у процесі вивчення української мови має певне відображення, присутні зразки і є методика використання окресленого підходу в процесі навчання учнів.

Використання диференційованих завдань у процесі вивчення української мови в початковій школі зі врахуванням типових особливостей навчальної діяльності молодших школярів дає змогу ширше використовувати і виховні можливості уроку. Навчання зможе повніше виконати свою виховну функцію, якщо на кожному уроці, у роботі з будь-яким навчальним матеріалом учителі будуть формувати певні властивості особистості учня залежно від його індивідуально-типологічних особливостей.

З'ясовано, що в процесі використання диференційованих завдань на уроці української мови здійснюють поступовий перехід від колективних форм роботи учнів до частково самотійних і повністю самотійних у межах уроку або системи уроків. Такий підхід дає змогу учням брати участь у виконанні завдань, складність яких зростає.

Доведено, що плануючи диференційовані завдання, вчитель обов'язково повинен зіставляти їх мету і зміст із рівнем знань і розвитку учнів, шукати спільне в змісті й характері завдань, без чого не можна правильно визначити для кожної групи ступінь складності, необхідний і посильний об'єм роботи. Диференціацію навчання досягають шляхом забезпечення кожного учня навантаженням, відповідно до його індивідуальних можливостей, що практикують різними способами: диференційовані домашні завдання, необов'язкові завдання, додаткові індивідуальні завдання.

Освітній процес повинен не просто пристосовуватись, підбудовуватись під

власний рівень знань і умінь учнів, змінюючи зміст і методи, а орієнтуватися на досягнення максимально важливих результатів кожним учнем і, що не менш важливе, на розвиток мислення, пізнавальних можливостей, інтересів. Лише за цих обставин створюють сприятливі умови для розвитку навчально-пізнавальної активності учнів початкових класів.

Гіпотезу нашого дослідження перевірено в процесі педагогічного експерименту, який було проведено на матеріалах із української мови у четвертому класі.

Використовуючи на практиці диференційовані завдання, нам вдалося значно покращити успішність учнів в експериментальному класі, як у порівнянні з успішністю на початку експерименту, так і в порівнянні з успішністю в контрольному класі. Результати проведеного експерименту підтвердили нашу гіпотезу: використання диференційованого підходу на основі завдань різного рівня складності на уроках сприяє підвищенню якості навчання та розвивального потенціалу уроку, формуванню комунікативних умінь і навичок, ефективності навчання мови загалом. Тому, враховуючи основні теоретичні положення та результати експерименту, перед учителем слід поставити завдання зреалізувати принцип індивідуального підходу, в основі якого є диференціація, на усіх уроках, у процесі засвоєння змісту усіх навчальних дисциплін.

Під час проведення формувального експерименту було запропоновано вчителю й учням в експериментальному класі виконувати низку диференційованих завдань. При цьому спостерігалось підвищення інтересу до виконання завдань з боку учнів, оскільки пропонувалися завдання відповідно до сформованих навичок і здібностей. Спостерігали активізацію діяльності вчителя в окресленому питанні (оскільки вчитель добре знав учнів, він пропонував конкретним дітям відповідні завдання, також значний досвід викладання дозволяв учителю під час уроку на перший погляд стандартні завдання диференціювати для різних груп учнів). У навчанні вчителі почали застосовувати методи, організаційні форми, спрямовані як на «підтягування» тих учнів, які відстають у навчанні, так і на поглиблення знань учнів, що мають високий рівень досягнень. Для

диференційованих завдань вони найчастіше використовували вправи з підручника, бо вони найбільше відповідають логіці вироблення необхідних умінь і навичок, а також різноманітні таблиці, алгоритми, пам'ятки тощо. Іноді пропонували завдання на вибір, записували на дошці всі вправи, а учні на свій розсуд виконували те, що їм під силу.

Отже, використання диференційованих завдань для активізації пізнавальної активності учнів у процесі вивчення української мови є одним із складних питань, у якому пов'язані теоретичні питання і практичні вимоги їх реалізації в конкретних класах. Використання диференційованих завдань вчителями на практиці є ефективним засобом активізації пізнавальної активності, підвищення успішності, вихованню самостійності, розкриття сил і можливостей кожної дитини, допомагає учням відчувати радість успіху розумової праці.

Матеріали, описані у змісті наукової роботи, допоможуть у підготовці до практичних занять студентам, а також учителям початкової школи для забезпечення ефективного навчання та формування комунікативних компетентностей молодших школярів.

Сподіваємося, що дібраний та описаний у роботі матеріал сприятиме при складанні планів-конспектів уроку з української мови в початковій школі. Вважаємо, що наукова робота стане у пригоді вивчення сучасних педагогічних технологій, при написанні студентських курсових і магістерських робіт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арапов А.І. Диференціація навчання в історії вітчизняної педагогіки і школи / А.І. Арапов. – Київ : МДПУ, 2003. – 243 с.
2. Бондар В. Дидактика / В. Бондар. – Київ : Либідь, 2005. – 264 с.
3. Братанич О. Проблема дефініцій базових понять у теорії диференційованого навчання / О. Братанич // Рідна школа. – 2000. – №7. – С. 43-45.
4. Братанич О. Реалізація диференційованого навчання в умовах комбінованого уроку / О. Братанич // Рідна школа. – 2000. – № 11 – С.49-52.
5. Бугайов О.І. Диференціація навчання у сучасній середній школі / О.І. Бугайов // Радянська школа. – 1991. – № 8. – С. 7-16.
6. Варзацька Л. Дидактичні цілі, типи, структура уроків української мови і мовлення / Л. Варзацька // Дивослово. – 2011. – №6. – С.9-14.
7. Вашуленко М.С. Методика викладання української мови в початковій школі / М.С. Вашуленко. – Київ: Видавничий дім «Освіта», 2016. – 318 с.
8. Вашуленко М.С. Українська мова: підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням українською мовою / М.С. Вашуленко, С.Г. Дубовик, О.І. Мельничайко / за ред. М.С. Вашуленка. – Київ : Видавничий дім «Освіта», 2015. – 192 с.
9. Вашуленко М.С. Українська мова: підруч. для 3 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням українською мовою / М.С. Вашуленко, О.І. Мельничайко, Н.А. Васильківська – Київ : Видавничий дім «Освіта», 2013. – 192 с.
10. Вашуленко М.С. Українська мова : підруч. для 2 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навчанням українською мовою / М.С. Вашуленко, С.Г. Дубовик. – Київ : Видавничий дім «Освіта», 2012. – 160 с.
11. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С.У. Гончаренко. – Вид. 2-ге, допов. і випр. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
12. Гусак П.М. Теорія і технологія диференційованого навчання майбутніх вчителів початкових класів.: Автореферат. Дисертація доктора педагогічних наук / П.М. Гусак. – Київ, 1999. – 37 с.

13. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896%E2%80%9393%2093%E2%80%93D0%BF>.
14. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/content/Osvita/derj-standart-pochatk-new.pdf>.
15. Дидактичні засади диференціації навчання в основній школі: монографія / [авт. кол. : В.І. Кизенко, Г.О. Васьківська, С.П. Бондар й ін.]; за наук. ред. В.І. Кизенка. – Київ : Педагогічна думка, 2012. – 216 с.
16. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: посібник / І. М. Дичківська. – Київ : Академвидав, 2004 – 352 с.
17. Дівакова І.І. Інтерактивні технології навчання у початкових класах / І.І. Двакова. – Тернопіль : Мандрівець, 2007. – 180 с.
18. Дубінчук О.С. Диференційоване навчання: сподівання, реалії, проблеми [з досвіду педагогічної діяльності] / О.С. Дубінчук // Початкова школа. – 2007. – №12. – С.10-14.
19. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
20. Загородня А. Диференціації змісту навчання у старшій школі як ефективна умова реалізації особистісно зорієнтованої парадигми освіти / А. Загородня // Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць – Вип.25 (2-2018). – Ч.1. – Кам'янець-Подільський, 2018. – С. 59-64.
21. Запереченко Н. Диференційований підхід до навчання / Н. Запереченко // Початкова школа. – 2000. – № 2. – с.5-7.
22. Запереченко Н. Диференційований підхід до навчання / Н. Запереченко // Початкова школа. – 2000. – № 5. – С.10-12.
23. Зібер А.О. Інтерактивні вправи та завдання як засіб розвитку монологічного мовлення молодших школярі / А.О. Зібер // Збірник наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного

- університету імені Івана Огієнка. – Вип.11. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друк-Сервіс», 2017 – С. 117-118.
24. Зібер А.О. Легенда як засіб формування особистості молодшого школяра / А.О. Зібер // Збірник наукових праць студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Вип. XI. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друк-Сервіс», 2015 –С.79-83.
 25. Зібер А.О. Метод проектів як засіб формування комунікативної компетенції на уроках німецької мови в початкових класах / А.О. Зібер // Збірник наукових праць студентів та магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Вип. XIII. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друк-Сервіс», 2017 – С.95-99.
 26. Зібер А.О. Ознайомлення молодших школярів зі стилістичними фігурами / А.О. Зібер // Збірник наукових праць студентів та магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.– Вип. XII.– Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друк-Сервіс», 2016. – С.116-119.
 27. Зібер А.О. Роль гри в процесі навчання іншомовного фонетичного матеріалу / А.О. Зібер // Збірник наукових праць студентів та магістрантів педагогічного факультету Кам'янець Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Вип. XII. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друк-Сервіс», 2016 – С.119 -122.
 28. Зібер А.О. Технологія формування культури мовлення молодших школярів у процесі вивчення фразеологізмів / А.О. Зібер // Студентська науково-практична інтернет-конференція «Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи». – Івано-Франківськ, 2017. – Електронний ресурс: <http://conference.pu.if.ua/forum/files/30112017/10/siber.pdf>. – Назва з екрану. – 5 с.
 29. Зібер А.О. Формування комунікативних компетентностей молодших школярів засобами технології диференційованого навчання / А.О. Зібер // Сучасна початкова освіта в поглядах молодих науковців: матеріали II туру

- Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціальності «Початкова освіта» (Вінниця, 10-12 квітня 2018 р.). – Вінниця : ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2018. – с. 15-16.
30. Зібер А.О. Формування національно-мовної особистості молодшого школяра на уроках української мови / А.О. Зібер // Виховання громадянина України – стратегічна мета національно-патріотичного виховання сьогодні: Матеріали студентської наук.-практ. конф., Кам'янець-Подільський, 23-24 жовтня 2017 р.: тези доп. – Кам'янець-Подільський: КПНУ ім. Івана Огієнка, 2017. – С. 166-170.
 31. Іванішена С. Форми і методи інтерактивного навчання / С. Іванішена // Початкова школа. – 2006. – № 3. – С. 9-11.
 32. Інноваційні технології навчання української мови та літературного читання в початковій школі: Навчальний посібник / за заг. ред. Н.В. Гудими. – Кам'янець-Подільський : Друк-Сервіс, 2018. – 168 с.
 33. Калініченко Л. Диференційовані завдання на уроках української мови до теми «Дієслово» у 3 класі / Л. Калініченко // Початкова школа. – 2011. – №1. – с.3-5.
 34. Коваль Г.П. Методика викладання української мови: навч. посіб.[для студентів педінститутів, гуманітарних університетів, педагогічних коледжів] / Г.П. Коваль, Н.І. Деркач, М.М. Наумчук. – [2-ге вид., доопр. та допов.] – Тернопіль: Астон, 2008. – 287 с.
 35. Ковальова В. Розвиток творчої особистості молодшого школяра в умовах компетентнісно орієнтованої освіти / В. Ковальова // Початкова школа. – 2018. – №2. – С. 1-4.
 36. Концепція нової української школи [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
 37. Корсакова О. Про технологію диференційованого навчання / О. Корсакова // Рідна школа. – 2001. – № 9. – С.44-46.

38. Косенко О. Диференціація на уроках навчання грамоти / О. Косенко // Початкова освіта. – 2008. – № 6. – С.17-19.
39. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистостей / Г.С. Костюк – Київ : Радянська школа, 1989. – 475 с.
40. Кравець Н.П. Організація роботи груп учнів в умовах внутрішньо- класного диференційованого навчання / Н.П. Кравець // Початкова школа. – 1993. – № 5-6. – С.49-51.
41. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.osvita.org.ua/school/useful/1.html>.
42. Кубрак В.І. Диференційоване навчання в початкових класах / В.І. Кубрак, П.І. Дроб'язко // Пед. і психол. – 1994. – №2(3). – С. 71-76.
43. Липова Л. Про експериментальні методи викладання / Л. Липова, А. Ясинська // Початкова школа. – 1997. – №5. – С. 58-62.
44. Логачевська С.П. Використання матеріалу підручника для диференційованих завдань / С.П. Логачевська // Початкова школа. – 1990. – № 8. – С.33-38.
45. Логачевська С.П. Диференційований підхід до навчання / С.П. Логачевська // Початкова школа. – 1987. – № 5. – С.33-36.
46. Логачевська С.П. Диференціація – одна з форм інтерактивного навчання молодших школярів: [з досвіду педагогічної діяльності] / С.П. Логачевська // Початкова школа. – 2006. – №10. – С. 18-23.
47. Логачевська С.П. Диференціація у звичайному класі: посібник для вчителя / С.П. Логачевська. – Київ : Заповіт, 1998. – 336 с.
48. Логачевська С.П. Диференційовані завдання з розвитку мовлення для 2 класу: [з досвіду педагогічної діяльності] / С.П. Логачевська // Початкова школа. – 2008. – №3. – С. 13-19.
49. Логачевська С.П. Методика диференційованого навчання: 150 фрагментів уроків мови і математики в 1-4 класах з елементами диференціації / С.П. Логачевська. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2005. – 240 с.

50. Максименко С.Д. Загальна психологія / С.Д. Максименко – Вінниця.: Нова книга, 2004. – 702 с.
51. Максименко Н.Б. Технології вивчення предметів галузі «Мови і літератури» в початковій школі: навчально-методичний посібник / Н.Б. Максименко, Т.Б. Качак. – Івано-Франківськ: Тіповіт, 2015. – 100 с.
52. Міністерство освіти і науки України. Методичні рекомендації щодо вивчення української мови в 2011–2012 н.р. – Київ : – 2011. – 9 с.
53. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка / Н.Є. Мойсеюк. – Київ : ВАТ «КДНК», 2001. – 608 с.
54. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – Київ : Видавничий дім «Освіта», 2012. – 392 с.
55. Нарольська С.І. Рациональне зерно «Використання елементів диференційованого навчання на уроках української мови та математики» [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://bnrc-kam-pod.at.ua/Pedagogu/Z_DOSVIDY/dosvid_narolska.pdf. – Назва з екрану. – 34 с.
56. Наумчук М.М. Сучасний урок української мови в початковій школі (методика і технологія навчання) / М.М. Наумчук – Тернопіль: Астон, 2001. – 264 с.
57. Наумчук М.М. Методика та технологія уроків рідної мови в початковій школі / М.М. Наумчук, О.В. Гузар. – Тернопіль: Підручники і посібники, 1999. – 38 с.
58. Національна доктрина розвитку освіти на 2012-2021 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://yegorivkaschool.e-schools.info/pages/natsionalna-doktrina-rozvitku-osvti-na-2012-2021-roki>.
59. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи: ухвалено рішенням Колегії МОН України 20.10.2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html/>.

60. Омельченко Л. Особистісно-орієнтована система навчання і виховання через диференціацію та індивідуалізацію навчального процесу: [з досвіду педагогічної діяльності] / Л. Омельченко // Рідна школа. – 2007. – №11-12. – С. 54-55.
61. Падалка О.С. Педагогічні технології. Навчальний посібник для вузів. / О.С. Падалка, А.М. Нісімчук, І.О. Смолюк, О.Г. Шпак – Київ: Українська енциклопедія ім. М.П.Бажана, 1995. – 476 с.
62. Педагогічний словник / [за ред. дійсн. члена АПН України М.Д. Ярмаченка]. – Київ : Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
63. Пентилюк М. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості у євро інтеграційному контексті / М. Пентилюк // Українська мова та література в школі. – 2010. – № 2. – с. 2-8.
64. Перлини досвіду. Збірник методичних знахідок учителів початкових класів / Упор. Н. Гордіюк – Тернопіль: Мандрівець, 2007. – 112 с.
65. Побірченко Н. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій / Н. Побірченко, Г. Коберник // Початкова школа. – 2004. – № 4. – С.8-10.
66. Побірченко Н. Інтерактивне навчання в системі нових освітніх технологій / Н. Побірченко // Початкова школа. – 2004. – № 10. – с. 12-14.
67. Радченко Т. Диференційовані завдання на уроках української мови / Т. Радченко // Початкова школа. – 2007. – №12. – с.17-19.
68. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти : підручник / О.Я. Савченко. – Київ : Грамота, 2012. – 504 с.
69. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів / О.Я. Савченко. – Київ : Абрис, 1997. – 416 с.
70. Савчин М.В. Педагогічна психологія / М.В. Савчин – Київ : Академвидав, 2007. – 424 с.
71. Святченко О. Диференціація – умова успішного навчання / О. Святченко // Початкова освіта. – 2007. – № 12. – С. 2-4.
72. Семенова А.В. Основи психології і педагогіки. / А.В. Семенова, Р.С. Гурін, Т.Ю. Осипова // Навчальний посібник. – Київ : Знання, 2006. – 320 с.

73. Сібільова А.А. Диференційовані завдання з української мови для 2 класу: методичний посібник / А.А. Сібільова, Н.О. Зданевич – Київ : Абетка, 2017. – 49 с.
74. Сівашінская Є.Ф. Педагогіка сучасної школи: курс лекцій для студентів пед. спеціальностей вузів; під заг. ред. Є. Ф. Сівашінської / Є.Ф. Сівашінська, І.В. Журлова – Мінськ : Екоперспектива, 2009. – 212 с.
75. Сікорський П.І. Теоретико-методичні основи диференційованого навчання / П.І. Сікорський. – Львів: Каменяр, 1998. – 196 с.
76. Сум І.М. Групова робота на уроках рідної мови / І.М. Сум // Початкова школа – 1996. – №5. – С. 12–13.
77. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський. – Київ : Радянська школа, 1977. – Т. 3. – 282 с.
78. Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори у 5-ти т.– Київ : Радянська школа, 1976.– Т.2.– 665 с.
79. Сучасний тлумачний словник української мови для школярів, абітурієнтів, студентів, викладачів / Уклад. Олексієнко Л.П., Шумейко О.Л. – Київ: Кобза, 2002. – 544 с.
80. Талдонова Л. Обґрунтування сучасних моделей навчальної диференціації / Л. Талдонова // Наук. записки ТДПУ. Сер: Педагогіка. – 2000. – №6. – С. 1015.
81. Тітченко О.М. Українська мова. Диференційовані завдання до вправ. 3 клас./ О.М. Тітченко. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан,2011. – 96 с.
82. Українська радянська енциклопедія: [в 12-ти т.] / гол. ред. М.П. Бажан; редкол.: О.К. Антонов та ін. – 2-ге вид. – Т. 3: Гердан – Електрографія. – Київ : Голов. ред. УРЕ, 1979. – 551 с.
83. Федорчук В.В. Педагогічні технології: навчально методичний посібник / В.В. Федорчук. – Кам'янець-Подільський : «Абетка», 2006. – 211 с.
84. Федорчук Е.І. Сучасні педагогічні технології: навчально-методичний посібник / Автор-укладач Федорчук Е.І. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2006. – 212 с.

85. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М.М. Фіцула. – Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. – 528 с.
86. Цимбалюк І.М. Психологія / І.М. Цимбалюк. – Рівне : Принт Хауз, 2003. – с.109-111.
87. Цимбалюк І.М. Педагогічна психологія / І.М. Цимбалюк, О.С. Созонюк. – Рівне : Принт Хауз, 2004. – с.92-112.
88. Чабайовська М.І. Особистісно орієнтований підхід у навчанні молодших школярів української мови / М.І. Чабайовська // Початкова школа. – 2011. – № 5. – с.4-6.
89. Чепіль М.М. Педагогічні технології: навчальний посібник / М. М. Чепіль, Н.З. Дудник. – Київ: Академвидав, 2012. – 222 с.
90. Ягупов В.В. Педагогіка: Навчальний посібник / В.В. Ягупов – Київ: Либідь, 2003. – 560 с.